

NGÔN NGỮ HỌC VÀ VIỆT NGỮ HỌC

LỖI NGÔN NGỮ VÀ GIAO TIẾP CỦA NGƯỜI DẪN CHƯƠNG TRÌNH TRUYỀN HÌNH

LINGUISTIC AND COMMUNICATION ERROR OF TELEVISION PRESENTER

LÊ THỊ NHƯ QUỲNH
(ThS-NCS; ĐH KHXH & NV, ĐHQG TP HCM)

Abstract: Based on the survey data from the program of HCM city Television (HTV) and Vietnam Television (VTV) for 3 years from 2010 to 2013, this article addresses the specific types of linguistic errors (pronunciation, word-using, sentence-building, expression) and communication errors (vocative, control, utterance, conversation, knowledge, body language) of television presenters (Vietnamese), then analyzes the causes (objective and subjective) of the errors to draw the necessary lessons for the work of MCs as well as professional training, coaching MC's TV stations and training institutions.

Key words: linguistics and communication; television.

1. Ngôn ngữ của người dẫn chương trình (MC) truyền hình là một dạng thức đặc biệt của ngôn ngữ báo chí - truyền thông. Đây là dạng thức ngôn ngữ trực tiếp, sinh động, giàu màu sắc biểu cảm. Một trong những yếu tố quan trọng góp phần tạo nên thành công của các chương trình truyền hình chính là ngôn ngữ đặc thù trong lời dẫn của từng MC mang những nét đặc trưng cho từng chương trình. Người làm nghề dẫn chương trình truyền hình đòi hỏi phải có những tố chất nhất định về năng lực ngôn ngữ và khả năng giao tiếp với công chúng.

Bài viết này dựa trên cứ liệu khảo sát từ các chương trình của Đài Truyền hình TPHCM (HTV) và Đài Truyền hình Việt Nam (VTV) trong 3 năm từ 2010-2013 nêu ra các dạng lỗi đặc trưng về ngôn ngữ và giao tiếp của MC truyền hình (tiếng Việt), sau đó phân tích nguyên nhân của các dạng lỗi này nhằm rút ra những bài học cần thiết cho công tác nghiệp vụ của MC cũng như việc đào tạo, huấn luyện MC của các Đài Truyền hình và các cơ sở đào tạo.

2. Các loại lỗi đặc trưng

2.1. Lỗi ngôn ngữ

2.1.1. Lỗi phát âm

a. Nói quá nhanh: Tốc độ phát âm quá nhanh sẽ làm cho khán thính giả không kịp theo dõi. Theo MC Trần Thiện Tùng: “Người miền Bắc nói nhanh hơn người miền Nam. Đặc biệt các MC đến từ miền Bắc, miền Trung vào miền Nam làm việc cần nói chậm lại một chút, vì hiện nay có một số MC của VTV vẫn nói rất là nhanh, người Bắc thì không sao cả, nhưng mà nếu như phát trên toàn quốc thì người miền Nam, đặc biệt các khán giả ở vùng miền Tây họ sẽ khó hiểu.” [10]

b. Nuốt âm: Nói quá nhanh thường gắn liền với lỗi nuốt âm, một loại lỗi hay thấy ở MC truyền hình, nhất là với MC truyền hình phía Bắc. Ví dụ: *Xin kí... chào quý vị và các bạn!* (Danh Tùng, *Sáng tạo Việt số 1*, VTV). MC thường nuốt âm của những từ ngữ, câu nói quen thuộc trong chương trình.

c. Nói vấp, nói nhịu: Lỗi nói vấp xảy ra khi MC không chuẩn bị kỹ lời dẫn nên khi ra sân khấu lời nói không trôi chảy, suôn sẻ. Hoặc có khi do tình huống mang tính chất tâm lý trình diễn. Lỗi nói lú là lỗi nói từ này thành từ kia mà hai từ đó có âm gần giống nhau. Ví

dụ, trong chương trình *Duyên dáng Việt Nam*, MC Trịnh Trần Chân vì hồi hộp đã nói rằng: “*Xin chào mừng quý vị đến với chương trình **Dan điệu Việt Nam***” [Dẫn theo 8]. Lời nói vấp và nói nhịu là những lỗi không quá trầm trọng khi có những sự cố ngoài ý muốn. Một lời xin lỗi nhẹ nhàng nên có khi MC mắc những lỗi này.

2.1.2. Lỗi dùng từ

Lỗi dùng từ là một trong những “thảm họa” của MC truyền hình hiện nay. Ngoài những lỗi thông thường về dùng từ (thừa từ, lặp từ, thiếu từ, dùng từ sai nghĩa, dùng từ sai vị trí, kết hợp từ sai), qua khảo sát, chúng tôi còn phát hiện ra những dạng lỗi rất đặc trưng của nghề dẫn chương trình truyền hình. Việc phân tích kĩ các loại lỗi này là rất cần thiết để rút ra những kinh nghiệm bổ ích cho công tác đào tạo, huấn luyện MC.

- *Dùng từ ngữ khó hiểu*: Đây là loại lỗi cần tránh vì ngôn ngữ MC truyền hình là ngôn ngữ truyền thông đại chúng, ngôn ngữ nói cho mọi người cùng hiểu. Loại lỗi này tuy không nhiều nhưng nếu mắc phải sẽ gây trở ngại cho việc tiếp nhận thông tin. Từ ngữ thường gây khó hiểu cho khán thính giả thường là những từ hạn chế về phạm vi sử dụng như: từ cũ, từ địa phương, từ nước ngoài, thuật ngữ, biệt ngữ, tiếng lóng, ... Ví dụ: *Hãy tiếp tục đồng hành cùng chúng tôi trên kênh VTV3, VTV4 và tài liệu thưởng media.vtv.vn.* (Nguyễn Minh Hà, VTV3, *Cà phê cuối tuần* 21-04-2012)

Việc dùng từ ngữ địa phương trên Đài Truyền hình trung ương là điều cần tránh, tuy nhiên với các Đài Truyền hình địa phương thì có thể sử dụng với một tỉ lệ có thể chấp nhận được. Từ ngữ địa phương sử dụng trên đài cần hạn chế những từ ngữ mang sắc thái địa phương quá đậm nét để tránh gây khó hiểu.

Dùng từ ngữ chuyên môn như sau đây cũng có thể gây khó hiểu với người được phỏng vấn: *Công đoạn nào là khó nhất trong dệt thổ cẩm Hà Chi?*” (hỏi chị người Mèo, không rành tiếng Việt; Thanh Hà, VTV4, *Du*

lich và ẩm thực: Khám phá Sa Pa). Nếu MC tinh ý một chút thì có thể dùng từ “công việc” hoặc “việc” để dễ hiểu hơn đối với người dân tộc thiểu số.

- *Dùng từ bóng bẩy, cầu kì nhưng không rõ nghĩa hoặc thiếu chính xác*: Đây là loại lỗi có tính chất đặc trưng của nghề dẫn chương trình. Ngôn ngữ của MC thường ưu tiên cho sự trau chuốt, cảm xúc. Khi chuẩn bị lời dẫn, không nhiều thì ít, các MC đều cố gắng hình tượng hóa, tu sức cho ngôn từ của mình, nhưng không phải lúc nào cũng thành công. Ví dụ: *Với những ca khúc nổi tiếng đã thấm vào **phần sâu thẳm nhất của cảm xúc**, chúng tôi nghĩ rằng, chương trình ca nhạc hôm nay sẽ là **bức tranh bằng âm nhạc** giúp quý vị và các bạn sống lại những kỉ ức hào hùng đó.* (Mỹ Vân, VTV3, *Ca nhạc: Miền kỉ ức* 26-02-2012)

- *Dùng từ ngữ khoa trương quá mức*: Đây cũng là loại lỗi mang đặc thù nghề nghiệp của MC. Ngôn ngữ MC nói riêng và ngôn ngữ báo chí nói chung thường có khuynh hướng cường điệu hóa để gây ấn tượng, tạo sự hấp dẫn. Nhưng sự cường điệu đó phải dừng lại ở một cái ngưỡng nhất định. Ví dụ: *Kính thưa quý vị và các bạn, chúng ta vừa được thưởng thức một tiết mục **vô cùng** độc đáo, đó là “Hòa tấu đàn tranh” và “Hát liên khúc dân ca Nam Bộ”...* (Bích Ngân, VTV2, *Liên hoan dân ca khu vực Nam Bộ* 2011) Phụ từ mức độ nên dùng “hết sức” là vừa đủ ở đây.

Tính từ đánh giá “tuyệt vời” (hoặc “*rất tuyệt vời*”, “*tuyệt tuyệt vời*”) vốn được dùng một cách thừa thãi trong khẩu ngữ Bắc cũng đã đi vào lời dẫn của các MC gốc Bắc, diễn hình như trong lời dẫn của MC Thanh Bạch. Ví dụ: *Vâng, xin cảm ơn ban giám khảo **rất tuyệt vời!** Xin cảm ơn quý vị khán giả đã nhiệt tình ủng hộ cho Đại Nghĩa.* (Thanh Bạch, VTV3, *Gương mặt thân quen* 05-01-2013) Nhưng có điều đáng ngạc nhiên là nhiều MC gốc Nam (như Hồng Phúc) cũng rất hay bắt chước, cũng như họ hay bắt chước cụm từ của MC Lại Văn Sâm: *Vâng! Xin cảm ơn!*

2.1.3. Lỗi đặt câu

Lỗi thường gặp là phát triển câu quá dài hoặc tạo câu văn bóng bảy, mượt mà nhưng vì năng lực ngữ pháp hạn chế nên làm cho câu trở nên lơ lửng. Đây là trường hợp câu sai về cấu trúc (chỉ là một trạng ngữ có bao chứa cụm chủ - vị, hoặc một chủ ngữ + định ngữ, nhưng MC tưởng rằng đã là một câu hoàn chỉnh): *Quý vị và các bạn thân mến! Từ những đêm trăng thật yên ả nơi quê hương ta, ở đó có hàng cây xòa tóc dưới ánh trăng bàng bạc, ở đó có những cánh cò chao nghiêng trong lời ru của mẹ, ở đó có sân đình bên nước và cả tuổi thơ không bao giờ trở lại. Trong chương trình giới thiệu tác phẩm mới hôm nay, xin trân trọng gửi tới quý vị và các bạn ca khúc “Đêm trăng lời ru”, sáng tác của tác giả Khánh Trinh. (Mỹ Lan, VTV1, Tác phẩm mới: Đêm trăng lời ru).* Lỗi này cũng có thể do MC chuyển ý định cấu trúc, lúc khởi đầu muốn dùng một kiểu câu này, lúc kết thúc lại thay đổi sang một kiểu câu khác.

2.1.4. Lỗi diễn đạt

- *Diễn đạt dài dòng, rối rắm*: Nói dài dòng, diễn đạt rối rắm, thiếu tính chuyên nghiệp là loại lỗi khá phổ biến của MC hiện nay. “Bệnh” chung của đa số MC là nói gấp, nói vội, nói “cuong” theo tình huống sân khấu, nên ngôn từ lộn nhon, ý tưởng tù mù, lời nhiều ý ít. Với nhiều MC, nói là để thể hiện bản thân chứ không phải để thông tin. Ví dụ: *Kính thưa quý vị, để ghi nhận những sự đóng góp, những sự đồng hành, của rất nhiều những cá nhân, những tập thể, thưa quý vị, những cá nhân, những tập thể có những người xuất hiện trên sân khấu như các nghệ sĩ, nhạc công hay vũ công, nhưng vẫn có những người rất thầm lặng ở phía sau cánh gà để làm nên những thành công của chương trình “Vàng trắng cổ nhạc. (La Thoại Phi, HTV9, Vàng trắng cổ nhạc 100).* Trong ví dụ này, cấu trúc câu vừa rối, lại dùng từ “những” lặp lại đến 9 lần nên đã làm mất đi sự trau chuốt, biểu cảm của lời dẫn truyền

hình. Nếu như MC là người vững vàng về ngôn ngữ thì chỉ cần nói ngắn gọn như sau đây là đủ ý mà sáng rõ: *Kính thưa quý vị, thành công của chương trình “Vàng trắng cổ nhạc” có sự đóng góp, sự đồng hành của rất nhiều cá nhân, tập thể, những người xuất hiện trên sân khấu cũng như những người góp sức thầm lặng ở phía sau cánh gà.*

- *Lạm dụng khẩu ngữ*: Cần phân biệt hai dạng ngôn ngữ MC truyền hình nhìn từ góc độ người tiếp nhận. Dạng thứ nhất là ngôn ngữ giới thiệu, dẫn dắt... hướng vào khán thính giả xem truyền hình. Đây là những khán thính giả không có mặt trực tiếp tại trường quay hoặc nơi trình diễn. Ngôn ngữ của dạng thứ nhất này phải đảm bảo tính chuẩn mực của ngôn ngữ văn hóa. Dạng thứ hai là ngôn ngữ đàm thoại với khách mời, với người được chương trình phỏng vấn, với khán thính giả có mặt tại trường quay hoặc nơi trình diễn. Tùy theo tình hình thực tế của từng buổi diễn mà dạng ngôn ngữ thứ hai này phải có độ tương thích nhất định với cảm quan ngôn ngữ của ba loại đối tượng vừa nói, tức là có thể bình dân hóa, khẩu ngữ hóa, địa phương hóa, biệt ngữ hóa,... ít nhiều cho phù hợp với không khí chung của buổi diễn. Nhưng phải có một giới hạn nhất định. Một MC có năng lực ngôn ngữ sẽ biết điều phối một tỷ lệ vừa phải cho hai sắc thái ngôn ngữ chuẩn mực và chệch chuẩn mực này để làm cho lời dẫn trở nên thú vị, ăn khách.

MC nào không ý thức được những điều vừa nói, đưa nguyên cách nói khẩu ngữ vào lời dẫn sẽ mắc lỗi “lạm dụng khẩu ngữ”. Biểu hiện của lỗi lạm dụng khẩu ngữ có hai dạng: một là dùng quá nhiều “thì, là, mà...”, hai là dùng từ ngữ diễn đạt của văn nói. Ví dụ: *Vậy thì theo kinh nghiệm của ông, bên cạnh việc là tìm đến các cơ sở y tế khi mà chúng ta bị mắc những cái cơn đau, những cái bệnh nặng thì ông có cái kinh nghiệm gì để chăm sóc sức khỏe cho mình hàng ngày không ạ? (Ngọc Diễm, VTV2, Sống khỏe mỗi ngày: Ngày xuân nói chuyện về sức khỏe của người cao*

tuổi); Hiện nay có rất **là** nhiều người xác định giá trị bản thân của họ dựa vào những **cái** tài sản mà họ đang có, **giống như là** nhà cửa xe cộ rồi những **cái** bộ đồ sang trọng, những **cái** phụ kiện đắt tiền hay **là** những mối quan hệ xung quanh họ. Như vậy thì **cái** cách xác định đó có đúng hay không ạ? (Mỹ Nhật, HTV, *Bảy ngày vui sống: Xác định giá trị bản thân*)

Có khi MC dùng lời nói hết sức tự nhiên như lời nói thường ngày, chẳng hạn trong lời dẫn sau đây: *Có thể nói là nếu mà nói chuyện âm nhạc với Ánh Tuyết, ta **nói đến sáng**, đến ngày mai cũng bị **ghiền**, tại Quyền Linh đang cuốn hút theo âm nhạc của chị.* (Quyền Linh, HTV7, *Ngẫu hứng cùng sao: Ca sĩ Ánh Tuyết*). Cách dẫn dắt đã như Quyền Linh có thể chiếm được cảm tình của người bình dân, nhưng với một trí thức kĩ tính chắc là có điều cần phải xem xét lại.

- *Dùng văn Tây*: Lời dùng văn Tây là lỗi “thời thượng” của MC thời hiện đại sành tiếng Anh. Trong khi MC hải ngoại như Nguyễn Cao Kỳ Duyên luôn dùng một lối văn thuần túy Việt Nam thì các MC quốc nội lại thích dùng văn Tây để chứng tỏ đẳng cấp.

- *Lúng túng trong việc dùng từ hô khởi đầu câu*: Lời nói trang trọng mở đầu câu tiếng Việt thiếu từ hô khởi có chức năng như tiếng hắng giọng, tạo sự chú ý, báo hiệu sẽ mở đầu lượt lời. Thực tế này dẫn đến tình trạng nhiều MC rất lúng túng trong việc mở lời, tiếp tục lượt lời sau một tiết mục biểu diễn hay phỏng vấn... Từ mà các MC ưa dùng nhất trong trường hợp này là “**vâng**” (có lẽ bắt đầu từ cách nói của MC Lại Văn Sâm), “**và**”, hoặc kết hợp cả hai từ đó với nhau. Trong một số trường hợp, MC dùng từ hô khởi “**à**” của văn nói. Chúng ta hãy quan sát một đoạn trình diễn điển hình về cách sử dụng từ hô khởi đầu câu của hai MC Kỳ Vọng và Minh Hà qua ví dụ sau: Kỳ Vọng: **Vâng, và** ngay bây giờ đây chúng tôi xin được công bố giải thưởng dành cho doanh nghiệp phần mềm hoạt động hiệu quả nhất, đã thuộc về công ty cổ phần đầu tư phát triển công nghệ điện tử viễn thông

ELCOM. Xin chúc mừng... Minh Hà: **Và** thưa quý vị, doanh nghiệp phần mềm có sản phẩm và dịch vụ nội địa tốt nhất. Xin chúc mừng công ty cổ phần hệ thống FPT. **Và** xin trân trọng kính mời ông Nguyễn Minh Trung trưởng ban truyền thông công ty cổ phần hệ thống công ty FPT sẽ lên nhận giải... Kỳ Vọng: **À vâng, và** như chúng tôi đã chia sẻ lúc đầu chương trình, thì năm nay là năm đầu tiên chúng ta sẽ cùng vinh danh những doanh nghiệp, đơn vị xuất sắc nhất trong lĩnh vực an toàn thông tin. (Kỳ Vọng - Minh Hà, VTV1, *Lễ trao giải thưởng CNTT Việt Nam 2010*) Trong cả ba lượt lời, hai MC đều không lần nào dùng cách mở đầu lời nói theo truyền thống là “*Kính thưa quý vị!*” hay “*Thưa quý vị!*”. Như nhiều người đã biết, từ “**vâng**” vốn là từ hô đáp, còn “**và**” là liên từ nối kết hoặc dùng để nhấn mạnh ý của điều đã nêu ra. Vậy nên, cách dùng “**vâng**” và “**và**” trong ví dụ trên đều không chuẩn, vì không có tình huống ai gọi, ai bảo để mà đáp “**vâng**” cả, cũng như “**và**” không nhằm rút ra một kết luận gì cả. Còn nếu “**và**” dùng với tư cách liên từ ở đầu câu thì lại không cần thiết.

2.2. Lỗi giao tiếp

2.2.1. Lỗi xưng hô

Cách xưng hô của người Việt rất phong phú, đa dạng. Giao tiếp của MC truyền hình trong một chương trình biểu diễn lại là quan hệ giao tiếp đa chiều và phải luôn thay đổi theo từng phân đoạn của chương trình nên việc các MC hay mắc lỗi xưng hô cũng là điều dễ hiểu.

- *Xưng hô không phù hợp với đối tượng giao tiếp*: Biểu hiện dễ thấy nhất của dạng lỗi này là MC chọn các từ ngữ xưng hô không đi đôi với nhau, như “*chú - con*”, “*chị - mình*”. Dạng biểu hiện thứ hai là xưng hô không chính xác, gây ngộ nhận, do tìm hiểu không kĩ nhân thân của khách mời. Ví dụ: *Thì không biết là từ góc nhìn lịch sử thì **nhà giáo** Lê Văn Lan có đồng tình với **nhà sử học** Dương Trung Quốc hay không?* (Hồng Nga, VTV2, *Nghe mở nói thẳng: Văn hoá của người Hà*

Nội) Mới nghe qua, khán giả tưởng rằng, nhà nghiên cứu Lê Văn Lan không phải là nhà sử học, còn nhà nghiên cứu Dương Trung Quốc lại không phải là nhà giáo, nhưng trong phần sau của chương trình này, MC Hồng Nga lại gọi nhà nghiên cứu Dương Trung Quốc là nhà giáo, còn nhà nghiên cứu Lê Văn Lan là nhà sử học.

- *Xưng hô quá nhấn mạnh đến yếu tố tuổi tác*: Người Việt truyền thống thường dựa vào tuổi tác để xưng hô, điều này có lẽ không còn phù hợp với đời sống hiện đại. Vì thế trong giao tiếp truyền hình hiện nay, MC nên tìm một cách xưng hô trung tính về tuổi và tránh những vấn đề tế nhị liên quan đến tuổi tác.

2.2.2. Lỗi điều hành

- *Diễn đạt không đúng ý định*: Một điều giản dị tưởng rằng ai cũng biết là động từ của lời yêu cầu phải ở thì hiện tại, nhưng trên thực tế khá nhiều MC không để ý điều này. Ví dụ: *Thưa quý vị, một lần nữa chúng ta sẽ dành một tràng pháo tay thật lớn để cảm ơn sự đóng góp của rất nhiều những cá nhân, những tập thể ...* (La Thoại Phi, HTV9, *Vàng trắng cổ nhạc 100*). Câu vừa nêu không phải là một lời yêu cầu mà là một thông báo, trái với ý định của MC (muốn yêu cầu khán giả vỗ tay). Từ đầu chí cuối buổi trình diễn *"Vàng trắng cổ nhạc 100"*, hai MC La Thoại Phi và Quế Trân đều dùng sai (thừa từ "sẽ", thiếu từ "hãy") như ví dụ vừa nêu.

- *Thiết lập câu hỏi không hợp lí*: Câu hỏi không hợp lí là loại câu dùng để hỏi một điều quá hiển nhiên hoặc trong câu hỏi đã hàm chứa sự trả lời. Câu hỏi không hợp lí còn là câu hỏi hàm chứa những ý nghĩa tiêu cực ngoài ý muốn. Câu hỏi như sau đây cũng là dạng câu hỏi không hợp lí: *Thưa nhà nghiên cứu văn hóa Giang Quân, người cao tuổi không có nghĩa là già. Ý kiến của ông về vấn đề này như thế nào ạ?* (Ngọc Diễm, VTV2, *Sống khỏe mỗi ngày: Ngày xuân nói chuyện về sức khỏe người cao tuổi*) Câu hỏi của MC Ngọc Diễm không hợp lí, vì MC đưa ra một

nhận định đóng, khách mời còn có thể nêu ý kiến gì được nữa.

Câu hỏi không hợp lí còn là câu hỏi không tế nhị, đụng chạm đến những vấn đề nhạy cảm. Với loại câu hỏi này, MC nên thêm phần từ ngữ "giảm sóc", tăng tính lịch sự, tế nhị, như: *"Xin được hỏi Giáo sư một câu hỏi tế nhị là"*. Nếu cần thiết phải thêm chủ ngữ trước động từ hỏi, như: *"Quỳnh Vân xin được hỏi Giáo sư một câu hỏi riêng tư ..."*.

- *Câu hỏi chồng câu hỏi*: MC không nên gộp nhiều ý hỏi vào trong cùng một câu hỏi. Thường như vậy người được phỏng vấn sẽ không nhớ hết các ý được hỏi và họ chỉ trả lời ý được hỏi cuối cùng. Nếu có nhiều ý cần hỏi thì nên tách thành một số câu hỏi ngắn gọn và không nên hỏi quá nhiều câu. Ví dụ sau nên tách ra hai câu, và diễn đạt rõ hơn. Ví dụ: *Vậy thì đến bây giờ, Hà nghĩ sao về cái giá trị của cuộc sống khi mà bạn đã được sống và đã được học tập, làm việc và đã được gặp gỡ với rất là nhiều người, thì bạn có điều gì muốn chia sẻ với những người cùng cảnh ngộ với mình, ở cái thời quá khứ của bạn hay không?* (Thu Hiền, VTV6, *Điểm nóng: Được sống là một hạnh phúc - Nói về vấn đề tự tử*)

2.2.3. Lỗi phát ngôn

Là loại lỗi mà trong quá trình dẫn, MC vô ý nói ra những câu nói không phù hợp với vai giao tiếp của mình trong chương trình. Lỗi phát ngôn có hai dạng cơ bản là "nói xàm" (nói những điều vô nghĩa lí, không đúng chỗ) và nói hớ.

- *Nói xàm*: Nói ra những điều vô nghĩa lí, sai quấy, những lời gây cười dễ dãi, không sát với chủ đề của chương trình, hoặc đi ra những chuẩn mực thông thường của một cuộc hội thoại nghiêm túc của giao tiếp truyền hình. Ví dụ như lời dẫn vô vị của MC Trần Thành sau đây: *"Còn bây giờ thì một phần rất quan trọng của chương trình. Mời quý vị và các bạn... nghỉ giải lao trong giây lát, chúng tôi sẽ trở lại ngay."* (Trần Thành, VTV3, *Chung kết Cặp đôi hoàn hảo 2013, 12-05-2013*). MC lăm lăm tài nhiều tật này cũng có nhiều lời giả

định ngớ ngẩn, những sự dẫn dắt gượng gạo, nói bông đùa không đúng chỗ. Theo nhiều người thì đôi khi “Trần Thành đã bốc đồng thái quá, sử dụng những câu bông đùa vốn chỉ phù hợp để nói trên... bàn nhậu.” [11].

- *Nói hớ*: Vô ý nói ra những lời không nên nói, thường do nhầm lẫn về bối cảnh dẫn chương trình hoặc do không lường trước hết những hàm ý tiêu cực của lời dẫn. Ví dụ, ngay trong lần đầu tiên lên sóng truyền hình quốc gia trước hàng triệu khán giả, MC trẻ Yumi Dương của *The Voice* đã khiến cư dân mạng dậy sóng vì một câu nói “kinh điển”: “Xin khán giả một tràng pháo tay cho nạn nhân vùng lũ”. Tương tự như vậy, MC Đỗ Thuý trong chương trình trực tiếp tưởng niệm các nạn nhân của vụ sập cầu Cần Thơ cách đây nhiều năm đã nói: “*Nhân dịp sập nhịp dẫn cầu Cần Thơ...*”. MC Lê Minh Ngọc của Đài Truyền hình TP.HCM, dẫn chuyên mục *An toàn giao thông* trở nên nổi tiếng với lời dẫn “bất hủ”: “*Chúng ta cũng nên nhớ chấp hành đúng tín hiệu giao thông cũng như là sự điều tiết của lực lượng cảnh sát chức năng để có được một ngày Quốc tang [lễ tang Đại tướng Võ Nguyên Giáp] thật nhiều niềm vui và thật an toàn*” [Dẫn theo 8].

2.2.4. Lỗi cách thức hội thoại

- *Nói quá nhiều*: Khá nhiều MC, nhất là MC miền Bắc mắc bệnh nói quá nhiều, quá dài. Trong chương trình của những MC này, ta thấy họ cố biến mình thành nhân vật trung tâm, lấn át khách mời. Khi có dịp nói, họ đều nói rất dài, mỗi lượt lời của họ thường không dưới 100 tiếng, như trong cách dẫn của Danh Tùng, Mĩ Lan hay Hồng Nga (VTV). Ví dụ: *Có một điều khẳng định đối với tất cả các khán giả yêu âm nhạc, đối với tất cả những người làm nghệ thuật, đó là chưa có một mảnh đất nào có nhiều những ca khúc sáng tác về mình như Hà Nội, mà kì lạ là có rất nhiều những ca khúc hay để rồi có những sáng tác đó thì không chỉ có người dân thủ đô, không chỉ người dân cả nước mà rất nhiều những người bạn nước ngoài cũng yêu mến*

mảnh đất Hà Nội, thủ đô Hà Nội trở thành cái niềm cảm hứng sáng tác không chỉ của những lớp thế hệ nhạc sĩ đi trước mà ngay của những thế hệ nhạc sĩ trẻ bây giờ sáng tác rất nhiều về Thủ đô và chúng tôi cũng được biết là trong thời gian vừa qua thì nhà báo, nhà thơ, nhạc sĩ Thuý Kha cũng đã xuất bản cho cuốn sách tập hợp một ngàn ca khúc viết về thủ đô Hà Nội nhân dịp kỉ niệm 1000 năm Thăng Long Hà Nội. Nhạc sĩ có thể chia sẻ gì về dự án này của mình? (Mỹ Lan, VTV1, *Trò chuyện âm nhạc* 03-09-2011: *Sức sống những bài ca cách mạng*)

- *Nói vội, nói gấp, thiếu cân nhắc*: Bệnh nói nhiều, nói dài của các MC gắn liền với lỗi nói vội, nói gấp, ngôn từ thiếu trau chuốt, súc tích. Là gương mặt kì cựu của Đài Truyền hình Việt Nam, MC Mộng Hoài thanh thán cho rằng: “*Nhiều MC hiện nay thích thể hiện mình, tự tin thái quá, nhất là các bạn trẻ. Họ nghĩ rằng khi cầm micro đứng trên sân khấu là phải nói. Họ nói nhiều, nói thao thao bất tuyệt, cái miệng nhanh hơn cái đầu nên nhiều khi lời dẫn không có thông tin, nội dung trùng lặp, hời hợt, vô bổ và cả... vô nghĩa.*” [dẫn theo 11].

2.2.5. Lỗi kiến thức

Lỗi sai sót về kiến thức thức nền và thiếu kiến thức chuyên ngành của những chương trình truyền hình chuyên biệt là một thực tế luôn xảy ra trong công việc dẫn truyền hình của MC. Lỗi này có rất nhiều dạng, sau đây là một số dạng thường gặp và dễ phát hiện.

- *Trích dẫn sai*: Câu văn, câu thơ, danh ngôn, tục ngữ,... nếu không cẩn thận dễ bị trích dẫn sai. Ví dụ: *Hồ Chủ tịch lúc sinh thời từng có thơ lúc Người 60 tuổi như sau: “Chưa năm mươi đã kêu già, Ta 60 tuổi vẫn là đang xuân”* (Mạnh Thắng, VTV2, *Sống khỏe mỗi ngày: Ngày xuân nói chuyện về sức khỏe người cao tuổi*). Nguyên văn chữ Hán của bài này là bài “Thất cửu”, được làm năm 1953, lúc Người 63 tuổi: “*Chưa năm mươi đã kêu già, Sáu mươi ba, mình vẫn là đương trai, Sống quen thanh đạm nhẹ người, Việc*

làm thán rộng ngày dài ung dung” (bản dịch).

- Hiểu sai kiến thức chuyên ngành: Do thiếu kiến thức chuyên ngành cần dẫn nên một số MC khi nói về các vấn đề cần có kiến thức chuyên môn thường hay mắc lỗi nói nôm na, thiếu chuyên nghiệp. Ví dụ: *Các nghiên cứu gần đây thì cho thấy rằng là dinh dưỡng làm tăng sự dẻo dai của cơ thể và tăng sự dẻo dai của chất đề kháng, chống lại hiện tượng mệt mỏi, giúp cho chúng ta ăn ngon và ngủ ngon, tăng khả năng lao động, giúp lên cân và chống giải độc rất là tốt.* (Quyền Linh, HTV7, *Bữa cơm gia đình 1*).

Nhiều MC thường e ngại khi phải nói về một lĩnh vực đòi hỏi cần có kiến thức chuyên môn. Vì thế, khi dẫn chương trình có tính học thuật, MC phải thâm nhập thực tế, nghiên cứu kỹ tài liệu liên quan đến đề tài nhằm có được một vốn hiểu biết cần thiết để không mắc lỗi “tay ngang”.

2.2.6. Lỗi ngôn ngữ hình thể

Theo MC Trần Thiện Tùng [10], ngôn ngữ hình thể chiếm 50-60% sự thành công của giao tiếp trên truyền hình. Ngôn ngữ hình thể thể hiện ở sự biểu cảm của gương mặt, động tác chân tay, cách đi lại, ánh mắt (nhìn thẳng người đối diện, tạo cảm giác đang tin tưởng, đang lắng nghe).

Lỗi ngôn ngữ hình thể của MC truyền hình có hai dạng là: ngôn ngữ hình thể không phù hợp và lạm dụng ngôn ngữ hình thể.

- Ngôn ngữ cơ thể không phù hợp: MC mới vào nghề thường mắc lỗi này, như MC Hoàng My trong chương trình đêm chung kết cuộc thi *Siêu mẫu 2013*, VTV3, từng bị chê vì “*lối dẫn căng cứng thiếu tự nhiên, khuôn mặt gần như không biểu lộ cảm xúc, bị lệ thuộc nhiều vào kịch bản*” [12]. Đôi khi, MC lâu năm trong nghề cũng có khi mắc lỗi này và đó thường là “*cố tật*” của MC nên rất khó sửa. Ví dụ như điệu bộ nhà quê, hay khoa chân múa tay của MC Việt Thảo trong các buổi diễn tại Trung tâm Văn Sơn.

Tác phong, tư thế, điệu bộ năng động, hoạt bát, lịch lãm, trí thức, hoặc vui vẻ, thân thiện... hay nói cách khác là ngôn ngữ giao tiếp cơ thể thể hiện làm sao cho phù hợp với từng loại chương trình và phù hợp với chuẩn mực chung của một MC truyền hình là điều mà MC cần phải hết sức chú ý và luyện tập.

- Lạm dụng ngôn ngữ hình thể: Ngôn ngữ hình thể có vai trò quan trọng trong diễn xuất của MC truyền hình, nhưng quá đề cao, cường điệu hóa ngôn ngữ hình thể sẽ đi đến một cực đoan khác: lạm dụng ngôn ngữ hình thể. MC Thanh Bạch là người hay mắc lỗi lạm dụng ngôn ngữ hình thể (MC Thanh Bạch là tác giả của quan điểm cho rằng tầm quan trọng của ngôn ngữ hình thể là 63% và ngôn ngữ âm thanh là 37%). Những biểu hiện của việc lạm dụng ngôn ngữ hình thể qua trường hợp Thanh Bạch, thể hiện ở 3 điểm chính: nụ cười thường trực trên môi, nhiều lúc gây cảm giác giả tạo; nhiều động tác dư thừa như ngoáy chân, lắc hông, nhún vai, v.v. vào những lúc không cần thiết; điệu bộ, cử chỉ không hợp với độ tuổi của MC là những điểm có thể gây phản cảm.

3. Nguyên nhân mắc lỗi

3.1. Nguyên nhân khách quan

- Do bối cảnh kinh tế - xã hội: Nền kinh tế thị trường vừa là động lực làm nảy nở và khởi sắc nghề dẫn chương trình truyền hình ở Việt Nam, vừa là nguyên nhân gây ra những khiếm khuyết, bất cập cho chính nghề này. Thứ nhất, kinh tế thị trường làm thay đổi những giá trị sống và những quan niệm truyền thống về văn hóa - xã hội. Càng ngày, khán thính giả nhất là khán thính giả trẻ tuổi, ít quan tâm đến tính thẩm mỹ của ngôn từ truyền hình. Điều họ quan tâm nhiều hơn về MC là ngoại hình, tuổi tác, trang phục, danh tiếng, rồi sau đó mới là chất giọng, lời văn, cách diễn đạt, ... Thứ hai, kinh tế thị trường với định hướng thương mại luôn xem trọng yếu tố quảng cáo, lợi nhuận. Vì thế các chương trình truyền hình càng ngày càng chú trọng yếu tố giải trí, đáp ứng thị hiếu đòi thường của đông đảo khán giả. Vai trò

ngôn ngữ của MC truyền hình bị chìm lấp đi trong vô số yếu tố tạo sự hấp dẫn của sân khấu hiện đại và những “chiêu trò” mua vui, tạo ấn tượng khác của các MC chuyên nghiệp và bán chuyên nghiệp.

- Do đặc điểm nghề nghiệp: Nghề dẫn chương trình truyền hình là một nghề phải nói trực tiếp trước máy thu hình, trước khán thính giả, kèm theo việc đăng phát hình ảnh này trong khu vực hoặc trong cả nước. Áp lực trình diễn là nguyên nhân quan trọng làm MC mắc những lỗi đặc trưng nghề nghiệp như nói vấp, nói nhầm lẫn, nói ngập ngừng, ngắt ngứ, diễn đạt vòng vo, rối rắm, ...

Mặt khác giao tiếp của MC truyền hình là loại giao tiếp đa phương, đa đối tượng: giao tiếp giữa MC với khách mời, giao tiếp giữa MC với khán giả tại trường quay (sân khấu), giao tiếp giữa MC với người được phỏng vấn, giao tiếp giữa MC với khán giả xem truyền hình, giao tiếp giữa các MC với nhau. Hoạt động ngôn ngữ của MC trên sân diễn còn bị chi phối bởi quan hệ điều khiển của một kịch bản chuẩn bị trước theo ý đồ của đạo diễn. Vì có nhiều mối quan hệ ràng buộc bên trong bên ngoài, trực tiếp và gián tiếp như vậy nên MC hay mắc các lỗi về xưng hô, ứng xử, phối hợp, v.v.

3.2. Nguyên nhân chủ quan

Có thể quy về 4 loại nguyên nhân sau: do năng lực cá nhân, do yếu nghiệp vụ, do thiếu chuẩn bị, do thói quen, tập quán địa phương.

- Do năng lực cá nhân: Mỗi MC có một thể mạnh riêng về ngoại hình, giọng nói, ứng xử, năng khiếu ngôn ngữ, hiểu biết, năng lực điều hành, các tài lẻ (đánh đàn, thổi sáo, khiêu vũ, hát, múa minh họa, kịch câm, nhái giọng ...). Các loại lỗi vừa trình bày ở phần trên không phải rơi vào tất cả MC và ở mọi phương diện. Những MC có hạn chế về giọng nói, ngôn ngữ, giao tiếp truyền hình mới vướng vào những lỗi đã phân tích ở trên. Và tùy theo “điểm mù” kỹ năng (sở đoản) của MC rơi vào phương diện nào mà lỗi tập trung ở phương diện đó. Có người

mắc nhiều lỗi về phát âm, có người mắc nhiều lỗi về dùng từ hay cấu trúc câu, người thì về diễn đạt, ...

- Do yếu nghiệp vụ: Đội ngũ MC hiện nay rất phong phú, đa dạng và được tuyển chọn từ nhiều nguồn khác nhau, trong đó có ba nguồn cơ bản là: năng khiếu tự nhiên (tuyển từ các cuộc thi MC truyền hình), đã qua đào tạo về nghiệp vụ MC, “tay ngang” (không qua đào tạo nghiệp vụ). Thông thường, xuất thân ban đầu của MC không ảnh hưởng nhiều đến kỹ năng dẫn vì nghiệp vụ dẫn truyền hình có thể do năng khiếu bẩm sinh, do tự học hay do đào tạo. Nhưng nếu không có sự đào tạo bài bản về nghiệp vụ, lại thiếu trực giác nghề nghiệp thì MC hay mắc lỗi. Đặc biệt hiện nay các chương trình đào tạo MC còn chưa xem trọng việc huấn luyện, phát triển các kỹ năng ngôn ngữ và giao tiếp với công chúng. Theo chúng tôi, đây có lẽ nguyên nhân quan trọng nhất về nghiệp vụ dẫn đến việc mắc lỗi về ngôn ngữ và giao tiếp của MC xảy ra tràn lan như hiện nay.

- Do thiếu chuẩn bị: Như trên đã đề cập, tình trạng phổ biến hiện nay ở các Đài là “người người làm MC, nhà nhà làm MC”. Chương trình truyền hình phổ cập trên mọi kênh và ở mọi giờ phát sóng. Vì thế, nhiều MC phải “chạy sô, diễn cương”. Sự thiếu đầu tư, chuẩn bị một cách công phu, tỉ mỉ như trước đây là tình trạng của phần lớn MC. Chất lượng trình diễn, đặc biệt về phương diện ngôn ngữ của MC gần đây giảm sút nghiêm trọng. Nhiều MC nói những lời khuôn sáo như một cái máy, nói gập gáp thiếu suy nghĩ, chọn lọc, nói để khoe tài “hoạt ngôn” của mình, lời nhiều, ý ít.

Cũng vì áp lực của thời gian nên việc trau chuốt ngôn từ của MC bị hạn chế. Hơn nữa trong khâu làm kịch bản, biên tập, dựng

phim,... nhân viên nhà Đài thường xem trọng phần hình, dễ dãi phần lời, dẫn đến chất lượng ngôn ngữ của các chương trình truyền hình ngày càng giảm.

- Do thói quen, tập quán địa phương: Mỗi MC đều là một con người cụ thể của một địa phương nào đó ở Việt Nam. Vì thế, không nhiều thì ít, họ đều bị ảnh hưởng bởi thói quen, tập quán sử dụng ngôn ngữ của vùng miền mà họ sinh trưởng. Những phương diện bị ảnh hưởng nhiều nhất của địa phương là phát âm (mang các lỗi phát âm khó sửa chữa của vùng miền), giọng nói (chuẩn hay không chuẩn, thuần nhất hay pha tạp), tốc độ nói (nhẹ hay chậm), xưng hô (mang màu sắc địa phương), diễn đạt (MC miền Bắc thường hay nói văn hoa, dài dòng; MC miền Nam hay dùng văn nói, hay liên hệ gây cười một cách dễ dãi).

Trong các khóa đào tạo, huấn luyện MC, việc ý thức hóa cho học viên các hạn chế mang tính địa phương và thực hành các bài tập khắc phục lỗi địa phương về ngôn ngữ, giao tiếp cần được xem trọng.

4. Kết luận

Ngôn ngữ của MC truyền hình vốn là một phương diện tạo nên tính hấp dẫn của chương trình truyền hình, dần dần trở thành một công cụ thông tin thuần túy, mất đi giá trị thẩm mỹ. Khán giả thường vừa nghe vừa đoán để biết MC nói gì, hỏi gì. Lời dẫn của MC nhạt nhẽo, mắc quá nhiều loại lỗi là thực tế phổ biến hiện nay.

Qua bài viết nhỏ này, chúng tôi muốn chỉ ra một thực trạng và gióng một hồi chuông báo động để các đơn vị quản lý và bản thân các MC có những cách thức, biện pháp khắc phục lỗi để chương trình ngày càng hay hơn, chuẩn mực hơn.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Phạm Đăng Bình (2001), *Một số quan niệm khác nhau về lỗi trong quá trình dạy học tiếng nước ngoài*, Tạp chí Ngôn ngữ, số 14/2001.

2. Trần Chiến (2013), *Lời giới thiệu quyển Dọn vườn Tập 1*, Nxb Trẻ 2013.

3. Nguyễn Đức Dân và Trần Thị Ngọc Lang (1992), *Câu sai và câu mơ hồ*, Nxb Giáo dục.

4. Huỳnh Thị Hồng Hạnh (2014), *Ngôn ngữ phát thanh trực tiếp nhìn từ góc độ ngữ âm (dựa trên cứ liệu giọng đọc của phát thanh viên trong chương trình “Sài Gòn buổi sáng” của VOV, Tạp chí Khoa học ĐHSP TP Hồ Chí Minh, số 55 năm 2014.*

5. Cao Xuân Hạo - Lý Tùng Hiếu - Nguyễn Kiên Trường - Võ Xuân Trang - Trần Thị Tuyết Mai (2002), *Lỗi ngữ pháp và cách khắc phục*, Nxb Khoa học xã hội.

6. Nguyễn Xuân Khoa (1975), *Lỗi ngữ pháp của học sinh. Nguyên nhân và cách chữa*, Tạp chí Ngôn ngữ, số 1/1975.

7. Hồ Lê - Trần Thị Ngọc Lang - Tô Đình Nghĩa (2005), *Lỗi từ vựng và cách khắc phục*, Nxb Khoa học Xã hội.

8. Việt Nguyễn (2014), *10 sự cố nói hớ vô duyên của MC Việt*, Zing.vn, 01/01/2014.

9. Nguyễn Minh Thuyết (1974), *Mấy gợi ý về việc phân tích lỗi và sửa lỗi ngữ pháp cho học sinh*, Tạp chí Ngôn ngữ, số 3/1974.

10. Trần Thiện Tùng (2013), *Video Chia sẻ về dẫn chương trình truyền hình*, https://www.youtube.com/watch?v=YeNR0YP_KDQ, 26/01/2013.

11. Phan Thị Uyên (2013), *“Thảm họa” MC không chỉ là vạ miệng!*, Văn nghệ Công an Online, 06/11/2013.

12. Phong Vũ (2013), *Phát ngôn bất hủ của những “thảm họa” MC Việt 2013*, Vietnam.net, 20/12/2013.